

संपादकीय

॥ न मे भक्त प्रणश्यति ॥

मावळतीचा परामर्ष, नवे वर्ष नवा हर्ष

सूर्योदय आणि सूर्यास्त हा रोजच होत असतो. वर्षभरात एरवी कोणाचेही या सूर्योदय सूर्यास्ताकडे इतक्या गांभीर्याने लक्ष जात नाही. परंतु वर्ष संपण्याची जाणीव करून देणारा मावळतीचा सूर्य आणि नव्या वर्षाचे पहाट घेऊन येणारा सूर्योदय काही क्षणाकरीता का असेना परंतु नवा वाटतो. आजपासून सुरू होत असलेल्या इंग्रजी नववर्षाच्याबाबतही अशीच लोकांची मनस्थिती झाली असावी. प्रत्येक व्यक्तीच्या आयुष्यातून वजा होत जाणारे एकेक वर्ष प्रत्येकालाच एक विशिष्ट जाणीव करून देते. वाढत्या वयाबरोबर हाती लागणारे नवेनवे अनुभव एकूणच जीवनाकडे बघण्याचा नवा दृष्टीकोन देतात. किंबहुना अधिकाधिक सुखी जीवन जगता यावे यासाठीची नवी अनुभूतीही देऊन जातात. मनुष्य हा समाजप्रिय प्राणी आहे. समाजाच्या सोबत राहत अनेक नवनवीन गोष्टी त्यांना शिकायला मिळतात. परंतु या समाजावरही निसर्गाचा वरदहस्त किंवा प्रभाव असतो. त्या निसर्गातूनच कालचक्रही अविरत फिरत असते. मनुष्याने किंवा समाजाने या काळाची मोजदाद करायला सुरुवात केली. आणि मग सेकंद, मिनिट. तास, प्रहर दिवस, आठवडा, महिना, वर्ष अशी त्याची विभागणीही झाली. परंतु प्रत्यक्ष काळ नावाच्या या अमूर्त संकल्पनेला या मोजमापाशी काही देणे घेणे नसते. भलेही ऋतुमान थोडेफार बदलत असले तरीसुद्धा रोजचा उगवणारा सूर्य ठरल्या वेळी उगवतो आणि मावळतो. ठराविक काळानंतर पावसाळा, उन्हाळा हिवाळा हे ऋतूचक्रही चालू राहते. निसर्गानेच ऋतूचक्रातून दिलेली ही काळाचा अनुभव घेण्याची प्रेरणा मनुष्यासाठी नेहमीच आकर्षक ठरली. आणि मग आयुष्य नावाच्या एका मोठ्या कालावधीचा अधिकाधिक चांगला उपयोग करून घेण्याची इच्छाही त्यातून उत्पन्न झाली. म्हणूनच ज्या काळाचे बोट धरून मनुष्याच्या आयुष्याचा प्रवास सुरू असतो, त्या काळाच्या रूपाने बदलणारे वर्ष लोकांसाठी विशेष अप्रूप निर्माण करून जाते. मग ३१ डिसेंबरच ऑलिम्पिकया मावळत्या सूर्याला निरोप देण्याचा आणि नव्या वर्षाच्या उगवत्या सूर्याचे स्वागत करण्याचा उत्साह ओसंडून वाहत असतो. म्हणजेच मावळतीचा परामर्ष, नवे वर्ष, नवा हर्ष असेच त्याचे स्वरूप असते.

आयुष्याला अर्थ देण्याचा प्रयत्न

भारतीय संस्कृतीच्या कालगणनेमध्ये चैत्रपाडवा अशा मंगलमय वातावरणात नव्या वर्षाची सुरुवात होते. म्हणजेच निसर्गामध्ये वसंत ऋतूच्या निमित्ताने बहरून आलेली कोवळी पाने म्हणजे येणाऱ्या ग्रीष्म ऋतूच्या कडाक्याच्या उन्हासाठीदेखील तो वसंत ऋतू आल्हाद आणि आत्मविश्वास देऊन जातो. तर शिशीर ऋतूच्या कालावधीत म्हणजेच ज्या काळात पानझड झालेली असते. निसर्गानेदेखील नवे रूप धारण करण्याची तयारी चालवलेली असते. त्या काळात वर्षाला निरोप दिला जातो. परंतु दोन्हीवेळेला आनंदमय वातावरण ठेवण्याचा प्रयत्न होतो. होळीच्यानिमित्ताने रंगांची उधळण करून निसर्गाबरोबर आपल्याही रंगीबेरंगी आयुष्याचा अनुभव घेतला जातो. इंग्रजी कालगणना थोड्या वेगळ्या स्वरूपाची असल्याने आणि पाश्चिमात्य

देशात या डिसेंबर महिन्यात कडाक्याची थंडी असते. अशा वातावरणात संपणाऱ्या या वर्षाला निरोप दिला जातो. आणि येणाऱ्या वर्षाचे मध्यरात्रीच्याच वेळी जल्लोषात स्वागतही केले जाते. त्या सगळ्यांमागची मनोभावना लक्षात घेतली तर जगाच्या राहाटगाड्यामध्ये आपापल्या जीवनाचे सौंदर्य खुलवण्याचा आटोकाट प्रयत्नच त्यातून दिसून येतो. आशा निराशा, सुखदुःख किंवा संकटे आणि आव्हानांना सामोरे जात जात व्यक्ती आणि समाजाचा प्रवास सुरू असतो. यातून मनाच्या समाधानाला सर्वाधिक प्राधान्य द्यावे लागते. म्हणूनच जाणाऱ्या वर्षाविषयी खेद न मानता या वर्षभरामध्ये आपण नेमके काय कमावले आणि काय गमावले याचा लेखाजोखा घेता येतो. म्हणजेच आपल्या मनातले संकल्प पूर्ण करता करता जे विकल्प म्हणजे अडचणी आल्या त्या दूर करून नव्या वर्षात अधिक आत्मविश्वासाने नव्या संकल्पांच्या पूर्ततेचा नवा प्रवास सुरू होतो. म्हणजेच परमेश्वराने दिलेल्या या मानवी जीवनाला अनुकूल किंवा विपरित परिस्थितीतही अधिकाधिक खुलवण्याचा प्रयत्न प्रत्येकाकडून केला जातो. त्याबद्दलच्या आपल्या मनातल्या कल्पना किंवा भावना व्यक्त करण्याचा एक भाग म्हणूनच मावळत्या वर्षाला निरोप आणि नव्या वर्षाचे स्वागत याकडे पाहिले पाहिजे. निमित्त काही का असेना परंतु व्यक्ती आणि समाजाची जीवनविषयक जाणीव त्यातून समृद्ध झाली पाहिजे. म्हणजे आपल्याच आयुष्याकडे काहीशा तटस्थपणे बघण्याची दृष्टी प्राप्त झाली पाहिजे.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा भविष्यकाळ

काळाबरोबरचे हे व्यक्ती आणि समाजाचे नाते कोणत्याही शब्दांमधून व्यक्त करता येणे शक्य नाही. परंतु प्रत्येकासाठी मिळालेले आयुष्य हाही एक काळाचाच एक भाग असतो. आणि तेवढा काळ तरी आपल्याला अधिकाधिक चांगल्या पद्धतीने जगता आला पाहिजे. ही भावना अधिक महत्त्वाची ठरते. जर का व्यक्ती किंवा समाजाच्या जीवनशैलीत कार्यपद्धतीत कोणताच बदल होत नसेल, नवेपणा येत नसेल तर कॅलेंडरची पाने जशी बदलतात. तशी आयुष्यातील पानं केवळ बदलत राहातात. सहजपणाने जरी या बदलणाऱ्या काळाकडे नजर टाकली तर माणूस अधिकाधिक प्रगल्भ होताना दिसतो. आपल्या बुद्धिमत्तेच्या जोरावर त्याने अनेक क्षेत्रे पादाक्रांत केली आहेत. विज्ञान तंत्रज्ञानाने जणूकाही काळालाच व्यापून टाकले आहे. तरीदेखील काळ या सर्वांना पुरून उरतो आहे आणि हाच सर्वात मोठा चमत्कार ठरतो. विज्ञान तंत्रज्ञानाने भौतिक सुखाची लयलूट केलेली पाहायला मिळतेच. परंतु कोणते संकट कशा स्वरूपात उभे ठाकेल आणि एकूणच मनुष्याच्या अस्तित्वालाच आव्हान उभे करेल हे काही सांगता येत नाही. कोरोना हा त्याचाच एक भाग होता. आतादेखील येणारा भविष्यकाळ हा कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा भविष्यकाळ असेल. म्हणजे जो निसर्ग सहजगत्या व्यक्ती आणि समाजाच्या स्वास्थ्याची ग्वाही देतो. त्याच निसर्गावर आता कृत्रिम बुद्धिमत्तेद्वारा मात करण्याचा नवा प्रयोग सुरू झाला आहे. त्याचे साद-पडसाद येणाऱ्या काळात उमटतीलच.